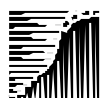

Verbeteren van de toegankelijkheid op het platteland

Een inventarisatie van mogelijke bijdrage aan de maatschappelijke behoefte en mogelijkheden van instrumenten ter stimulering

Thamar Kok
Jos Boomaerts

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2006 Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport DK nr. 2006/043
Ede, 2006

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij de directie Kennis onder vermelding van code 2006/dk043 en het aantal exemplaren.

Oplage 70 exemplaren

Samenstelling Thamar Kok, Jos Boomaerts

Druk Ministerie van LNV, directie IFZ/Bedrijfsuitgeverij

Productie Directie Kennis
 Bedrijfsvoering/Publicatiezaken
 Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41
 Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
 Telefoon : 0318 822500
 Fax : 0318 822550
 E-mail : DKinfobalie@minlnv.nl

Voorwoord

Het beter toegankelijk en bereikbaar maken van het agrarisch cultuurlandschap is belangrijk voor een vitaal landelijk gebied. In de nota “Agenda voor een Vitaal Platteland” wordt expliciet aangegeven dat het kabinet de mogelijkheden om het platteland te beleven wil verruimen. Bij het verbeteren van de toegankelijkheid heeft het Rijk met name een stimulerende en faciliterende taak.

De directie Kennis heeft in samenwerking met de directie Platteland het bestaande beleid op het gebied van “Toegankelijkheid Platteland “ en de daarvoor bestemde beleidsinstrumenten, die op verschillende plaatsen in de LNV-organisatie aanwezig zijn, in kaart gebracht. In deze rapportage is de vergaarde informatie overzichtelijk bij elkaar gezet en vormt een gemakkelijk te gebruiken kennisbron voor alle LNV medewerkers, die te maken hebben of juist in de toekomst te maken krijgen met de toegankelijkheid van het platteland. Deze kennis dient bij te dragen aan een kwalitatief betere discussie over toegankelijkheid van het platteland. Verder verwachten we een positieve bijdrage aan de processen ter bevordering van meer toegankelijk op het platteland, die op dit moment gekenmerkt worden door een hoge mate van ‘stroperigheid’.

De relatie tussen het maatschappelijk belang van recreatie, een gezonde leefomgeving en de toegankelijkheid van het platteland wordt in het rapport beschreven. De burgers van ons land verwachten in dit opzicht een effectief beleid van de overheid. De rol die LNV kan spelen bij verbetering van de toegankelijkheid wordt in het rapport nader toegelicht.

Een verbeterde toegankelijkheid van het landelijk gebied draagt positief bij aan een sterk toegenomen maatschappelijke behoefte om op het platteland te willen recreëren. Deze behoefte en de rol van de rijksoverheid kan per gebied variëren. Daarnaast is gekeken naar mogelijkheden die bestaand instrumentarium kan bieden voor het stimuleren van toegankelijkheid.

Er is een veelheid aan informatie over toegankelijkheid beschikbaar. Het betreft ondermeer onderzoek bij gebruikers en aanbieders van wegen en paden. Recent is door het KIC- recreatie onderzoek uitgevoerd naar de openstelling van bos- en natuurterreinen van gemeenten en particulieren. Van dit en andere onderzoeken is dankbaar gebruik gemaakt. Met de specifieke aandacht voor toegankelijkheid in relatie tot instrumenten zowel als het maatschappelijk belang vult dit rapport een aanvulling op de bestaande informatie. De in dit rapport bijeen gebrachte informatie biedt de mogelijkheid om sneller dan voorheen te kunnen reageren op de toenemende behoefte aan het te voet of met de fiets doorkruisen van het platteland en kan als zodanig ook de basis vormen voor nieuw of aanvullend beleid van de overheid. Ook voor de vereiste samenwerking op dit gebied tussen hogere en lagere overheden kan deze kennis een bron van inspiratie zijn.

DE DIRECTEUR DIRECTIE KENNIS
Dr. J.A. Hoekstra

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Maatschappelijke behoefte aan recreatie	9
2.1	Doelgroepen en activiteiten	9
2.2	Recreatiebehoefte	9
2.2.1	Recreatiebehoefte in ruimte	10
2.2.2	Recreatiebehoefte in de tijd: toekomstig recreatietekort	10
2.2.3	Opvang recreatietekort in de toekomst	11
2.3	Nadere geografische uitwerking van de behoefte	11
2.4	Conclusie	12
3	Maatschappelijk belang van recreatie	13
3.1	Maatschappelijk belang	13
3.2	Recreatie op de politieke agenda	14
3.3	De rol van de overheid	14
3.4	Voorzien in de maatschappelijke behoefte vanuit de overheid	14
3.5	Conclusie	16
4	Ervaringen met toegankelijkheid in de praktijk	17
4.1	Toegankelijkheid, Openstelling en bereikbaarheid	17
4.2	Gebruikerszijde	17
4.2.1	Kenmerken voor de kwaliteit van het landelijk gebied.	18
4.2.2	Knelpunten in toegankelijkheid	18
4.2.3	Probleemgebieden	18
4.3	Ervaringen vanuit de aanbieder	19
4.3.1	Redenen om terreinen al dan niet toegankelijk te maken	19
4.3.2	Vergoedingenbasis	20
4.3.3	Wandelen op agrarische gronden	21
4.4	Conclusie	21

5	Instrumenten voor verbetering toegankelijkheid	23
5.1	Programma Beheer	23
5.1.1	Evaluatie programma beheer	24
5.2	Overige instrumenten en subsidiemogelijkheden	24
6	Conclusies en aanbeveling	27
6.1	Conclusies	27
6.2	Aanbeveling	28
	Literatuur	29
Bijlage 1	Recreatiepakket programma beheer	31
Bijlage 2	Ruimtelijk beeld recreatiebehoefte	33

1 Inleiding

Het kabinet heeft aangegeven de mogelijkheden te willen verruimen om het platteland te beleven. Het vergroten van de toegankelijkheid kan hier een bijdrage aan leveren.

Bij de uitwerking van het begrip Groene Diensten moet ook toegankelijkheid een rol spelen. In de brief aan de Tweede kamer (Tweede Kamer 2003-2004: 29200 XIV) spreekt Minister Veerman in paragraaf 4 van één geïntegreerd instrument voor Groene Diensten (natuur, landschap, water en toegankelijkheid) ten behoeve van een betere samenhang. In dezelfde brief geeft de Minister aan dat de uitwerking van het concept Groene Diensten niet los gezien kan worden van een aantal andere ontwikkelingen. Hierbij doelend op de totstandkoming van de nieuwe Europese Kaderverordening Plattelandsontwikkeling en de revisie van het huidige Programma Beheer. Zoals al in een eerdere brief aan de Tweede Kamer aangegeven wordt het Programma Beheer uitgebouwd met Groene Diensten. Revisies van het Programma Beheer moeten leiden tot een vernieuwd beheersinstrumentarium vanaf 2006-2007.

Directie Platteland wil overzicht van beschikbare kennis over het thema toegankelijkheid. Daarnaast bestaat bij directie Platteland de behoefte aan het beter kunnen onderbouwen van de relatie tussen het maatschappelijk belang van toegankelijkheid en de rol die LNV moet spelen bij het stimuleren ervan.

In dit rapport zijn de resultaten van een quick scan naar kennis over toegankelijkheid weergegeven. Het rapport levert ideeën en aanzetten die eventueel gebruikt kunnen worden voor het reviseren van het Programma Beheer. Ook levert het rapport inzicht in het maatschappelijk belang van toegankelijkheid.

2 Maatschappelijke behoefte aan recreatie

Verruimde mogelijkheden voor toegankelijkheid van het landelijk gebied hangen ondermeer samen met de behoefte aan recreatie. In dit hoofdstuk wordt de maatschappelijke behoefte aan recreatie vanuit verschillende invalshoeken belicht. Aan de orde komen recreatieve wensen vanuit verschillende doelgroepen. Ook wordt de recreatiebehoefte zowel ruimtelijk als meer kwalitatief beschreven. Er is gebruik gemaakt van informatie uit diverse literatuurbronnen.

2.1 Doelgroepen en activiteiten

De behoeften van verschillende doelgroepen zijn in de literatuur onderscheiden naar leeftijd en activiteiten (zie ook: Vries, S. de, 1999):

- a. Ouderen: ommetjes maken.
- b. Kwieke senioren: fietstochten.
- c. Mensen met kinderen:
 - gezinsmensen: wandelen, fietsen, leuk, educatief, in woonomgeving,
 - minder draagkrachtigen: incidenteel naar aangelegde recreatiegebieden.
- d. Bedrijvigen: lichamelijke inspanning, watersport, genieten, uitgaan, natuur.

Bij deze indeling past de kanttekening dat zij in de tijd kan wijzigen. Zo is de doelgroep jongeren niet onderscheiden terwijl deze groep specifieke aandacht vraagt o.a. als het gaat om de relatie met natuur en de activiteiten die daarmee samenhangen (zie ook de plannen van aanpak van de 12 thema's van de Operatie Jong een uitwerking van de Kabinetsnotitie Operatie Jong). Het besteden van aandacht aan deze relatie is van belang in verband met maatschappelijke vraagstukken die spelen rond jongeren.

De bevolking neemt tot 2020 toe in met name de Randstad, Flevopolder, Gelderland en Noord-Brabant. De groep mensen met kinderen neemt af, al neemt het aandeel allochtonen daarin toe. De groei zit in de categorie senioren en ouderen. De activiteiten wandelen, fietsen en kleine watersport nemen sterk toe. De behoefte aan de educatieve functie: het beleven van natuur en landschap neemt toe. Voor 2020 wordt een versnelling in leefstijl voorspeld. Recreatie moet makkelijk bereikbaar, inpasbaar en voorspelbaar van kwaliteit zijn. Daarentegen wordt ook een categorie mensen onderscheiden die bewust vertraging en authenticiteit zoekt. In elk geval wordt groen in en om de stad plus een goede verbinding tussen woonomgeving en omliggend groen belangrijk geacht.

Uit diverse rapporten blijkt wandelen de belangrijkste activiteit met de meeste beoefenaars, gevolgd door fietsen en op enige afstand watersport en zwemmen.

2.2 Recreatiebehoefte

In 1999 zijn een aantal onderzoeken gepubliceerd in de serie: "Natuur als leefomgeving: Operatie Boomhut" met als opdrachtgever LNV. De doelstelling was: verkenning van de maatschappelijke vraag naar natuur en daarop zoeken naar mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik zowel binnen als buiten de EHS. De rapportage van Reneman, M. Visser, E. Edelman en B. Mors, 1999 behandelt een enquête door INTOMART. Waaruit blijkt dat ca. de helft van de Nederlanders vindt dat

er te weinig bossen en parken zijn. Men wil ook meer wilde en ruige natuurgebieden. Regionale verschillen in deze score zijn er naar o.m. de mate van verstedelijking van het gebied. Men heeft behoefte aan natuur die gebruikt kan worden om te wandelen en te fietsen, waar het stil en rustig is, natuur die toegankelijk is. Het recente Manifest ANWB e.a. 29-3-05 (Coalitie "Nederland Actief", 2005) onderstreept deze conclusie en stelt: Er zijn te weinig goed bereikbare en toegankelijke groene gebieden dicht bij onze woonomgeving. Daardoor kunnen mensen vaak niet dicht bij hun woonomgeving recreëren en sporten, terwijl daar wel behoefte aan is en het daarbij ook nog eens gezond is. Er is gewoon te weinig buiten om te bewegen.

2.2.1 Recreatiebehoefte in ruimte

Voortbouwend op de enquête van INTOMART en STOGO –onderzoek is vraag en aanbod in beeld gebracht (Vries, S. de, 1999). Doordat dezelfde segmentering van de bevolking (met andere benamingen) in doelgroepen (zie ook Goossen, M. et al., 1998) wordt gehanteerd is vergelijking van beide onderzoeken mogelijk. Kaartbeelden geven een beeld van het voorspelde oordeel van de recreant over natuur in de omgeving (oppervlak, soort, variatie, afstand). Uit dit oordeel blijken tekorten in de (zuid)westelijke en noordelijke delen van Nederland. Deze tekorten komen overeen met het kaartbeeld voor toekomstig recreatietekort uit "Recreatievogel" (Goossen, M. et al. 1998), zoals opgenomen in de bijlage. Een ontwikkeling in onderzoek is de recreatiebehoefte op basis van modellen voor vraag en aanbod te voorspellen (zie: de Vries et al., 2004, de Vries en de Regt, 2004, de Vries et al., 2003).

Tekorten kunnen kwalitatief of kwantitatief benoemd worden. Kwantitatief bijvoorbeeld door via het huidig aanbod van recreatie en normen uit kaartbeelden het "tekort" af te leiden, wat tevens blijkt uit de kaart met de recreatiedruk (Abma en Berkers, 2005; zie bijlage). Absoluut is er per inwoner weinig groen en kleinschalig landschap beschikbaar in het westen van het land (De Vries, 1999), wat verder zal afnemen in de toekomst, zie kaartbeelden in de bijlage. Tevens is de recreatiedruk hoog in het westen van het land. Opvallend is dat toegankelijkheid regionaal zeer verschilt, dit geldt sterk voor het landelijk gebied en in mindere mate voor natuurterreinen. De toegankelijkheid van natuurterreinen in het Westen van Nederland is hoog, in het Noorden (de provincies Friesland, Groningen en Drenthe) lager (zie ook Abma en Berkers, 2005). Toegankelijkheid lijkt een middel om recreatietekorten op te heffen in kwantitatieve zin. Recreatiebehoefte kent echter ook een kwalitatieve component, die verderop in hoofdstuk 4 wordt behandeld. Bij kwaliteitsindicatoren wordt een vrije toegang van gebieden als zeer belangrijk genoemd (Ministerie LNV, 1997, pg 8) en de beleving hangt daarmee samen.

2.2.2 Recreatiebehoefte in de tijd: toekomstig recreatietekort

Inschattingen over recreatietekorten zijn op verschillende manieren te maken. Zo zijn er voor wandelen grote tekorten berekend in de Randstad, zowel in de nulsituatie van 1995 als in 2030. Dit tekort is uitgedrukt in recreatieplaatsen, aan de aanbodkant betreft dit de maximale opvangcapaciteit, aan de vraagkant de deelname op de normdag (De Vries en Bulens, 2001). Het tekort betreft het aantal plaatsen wat nodig is om alle recreanten te laten deelnemen op zo'n normdag en is berekend voor gebieden rond de G30. Voor 1995 komt het tekort voor wandelen en fietsen samen op 276.000 recreatieplaatsen. Voor deze activiteiten tezamen heeft bos een opvangcapaciteit van 12 plaatsen per ha. Omgerekend zou hiervoor dan circa 23.000 ha nieuw bos nodig zijn, aan te leggen in agrarisch gebied, met correctie voor reeds bestaand recreatief gebruik ca. 26.000 ha. Voor 2030 is het tekort als volgt becijferd: (in duizend plaatsen) Amsterdam, (64) Rotterdam (44), Den Haag (23), Utrecht (14) en Zaanstad, (11), totaal 156.000 recreatieplaatsen. Voor fietsen geldt globaal een zelfde verdeling over de steden; het aantal plaatsen tekort bedraagt ca. 2/3 van het aantal tekort bij wandelen. Zonnen en zwemmen kennen lagere tekorten, deze komen voor in enkele steden in het zuiden en oosten van het land, o.a. Tilburg (achtduizend plaatsen) en Venlo (zevenduizend plaatsen).

Voor 2030 komt het tekort voor wandelen en fietsen samen op 299.000 recreatieplaatsen. Omgerekend zou hiervoor dan circa 25.000 ha nieuw bos nodig zijn, aan te leggen in agrarisch gebied, met correctie voor reeds bestaand recreatief gebruik ca. 28.500 ha (eigen afleiding DK). Van deze tekorten zijn kaartbeelden gemaakt bij Alterra [PM]

Een ander gehanteerd uitgangspunt voor het berekenen van recreatietekorten is de norm van 500 m² per inwoner binnen een straal van 5 km rond de stad. Voor 2020 wordt geconcludeerd dat 59% van de huishoudens in gebieden (met name de Randstad) woont waar de norm van 500 m² groen per huishouden in de omgeving niet wordt gehaald (Ministerie LNV, 1997). De toegankelijkheid is daarbij echter niet vermeld. Daarvoor zou 114.000 ha groen gerealiseerd moeten worden, uitgaande van beschikbaarheid binnen een straal van 5 km rond de stad. De Vries en Bulens, 2001, (onder verwijzing naar Goossen et al., 1998), hanteren voor dit tekort 142.000 ha gebaseerd op het jaar 1995. De Raad voor het Landelijk Gebied (RLG, 2005) noemt een extra ruimtebehoefte voor recreatie van 144.000 ha in scenario's voor 2030, zoals berekend in het voorbereidingstraject van de Nota Ruimte (RPD, 2001. PKB deel 1 van de Vijfde Nota Ruimte, Ministerie van VROM, Den Haag. pg. 120-128). Berekening op basis van deze norm levert dus aanzienlijk hogere tekorten op dan wanneer het agrarisch gebied wordt betrokken en bovendien wordt uitgegaan van een straal van 10 km i.p.v. 5 km rond de stad.

2.2.3 Opvang recreatietekort in de toekomst

Ruimtelijk gezien is de recreatiedruk een patroon (zie kaart in bijlage) dat zich in de tijd oostwaarts verplaatst. De potentiële recreatiedruk is als kaartbeeld opgenomen in de bijlage. In PKB deel 1 van de Vijfde Nota Ruimte wordt aangegeven dat de ruimte vraag voor recreatie deels gecombineerd kan worden met de ruimtebehoefte voor natuur en landschap van 330.000 ha.

Ook de vraag naar waterrecreatie kent tekorten, waarbij het gevaar bestaat dat in gebieden de capaciteit wordt overschreden, waarbij dan als oplossing rest nieuwe gebieden te ontwikkelen. In PKB deel 1 van de Vijfde Nota Ruimte wordt een ruimtebehoefte van 490.000 ha voor water genoemd, welke deels kan worden gecombineerd met recreatieactiviteiten.

Om in 2020 in gebieden met een hoge recreatieve druk een leefbare omgeving te houden (de romp van de recreatievogel (Veluwe e.o.) (Goossen, M. et al. 1998), wordt met name toegankelijkheid van agrarische gebieden, oevers, water en nieuwe natte natuur genoemd. Tot slot kan rond steden worden gezorgd voor betere verbinding met de omgeving, door bijvoorbeeld de toegankelijkheid van weidegebieden te verbeteren. Omdat veel verblijfsrecreanten eisen stellen aan rust, ruimte en landschap zou toegankelijkheid van zowel militaire terreinen aandacht verdienen alsook extensiverende landbouwgebieden. Voor het agrarisch gebied (De Vries en Bulens, 2001) wordt een maximale opvangcapaciteit winst van 2,2 plaatsen per ha gehanteerd (van 0,2 naar 2,4). Voor het opheffen van het in de voorgaande paragraaf becijferde tekort van 276.000 plaatsen voor wandelen en fietsen (situatie 1995) zou dan 125.000 ha agrarisch gebied nodig zijn! Voor de 299.000 plaatsen in 2030 ca. 135.000 ha. (eigen afleiding DK.)

2.3 Nadere geografische uitwerking van de behoefte

Een suggestie is een duidelijke overlay te laten maken van de gebieden met gesignaleerde recreatietekorten. Het betreft een overlay met zowel prioritaire (de EHS en de Nationale Landschappen) als niet-prioritaire gebieden.

De raad voor het landelijk gebied (RLG, 2005) signaleert in de onderscheiden landschappen onder meer tekorten aan recreatie door beperkte toegankelijkheid. Ze ziet ook perspectieven voor verbetering van de voorziening in recreatiebehoefte door de Nationale landschappen (zie kaart in de bijlage). Ruimtelijk gezien zijn de nationale landschappen delen van gebieden waar een recreatietekort bestaat (Vries, S. de, 1999), zie bijlage voor de kaart van Nederland met geschiktheid voor recreatie. Met name in het noorden en zuidwesten van Nederland kunnen ze daarom slechts voor een deel in een oplossing van het tekort voorzien. Temeer omdat hier tevens de EHS

in de vorm van bos en landnatuur (van belang voor de belangrijkste activiteiten fietsen en wandelen) versnipperd zijn en er dus veel niet prioritaire gebieden overblijven waarvoor aanvullende oplossingen voor toegankelijkheid zouden moeten worden gezocht. Dit is tevens het geval rond enkele grote steden zoals Tilburg, Eindhoven (zie ook kaart in bijlage met openstelling natuur rond G30). Anders is de situatie van het Groene Hart wat een groot oppervlak bestrijkt en veel overlap vertoont met het gebied in westelijk Nederland waarin tekorten zijn gesignaleerd.

2.4 Conclusie

Er blijkt een maatschappelijke behoefte aan toegankelijkheid van groen ten behoeve van recreatie, waarbij fietsen en wandelen de belangrijkste activiteiten zijn. Het groen wordt daarbij in enkele publicaties onderscheiden als natuur, in het algemeen gaat het om het landelijk gebied. De behoefte is op basis van rekenmodellen kwantitatief groter dan het aanbod zodat in delen van Nederland sprake is van een recreatietekort. Vergroten van toegankelijkheid van prioritaire gebieden (EHS en Nationale Landschappen) kan deels een bijdrage leveren aan oplossing van het recreatietekort omdat deze deels overlappen met tekortgebieden. Voor het Programma Beheer geldt dat deze van toepassing is binnen de gebiedsplannen die door de provincies zijn opgesteld. De gebieden die deze plannen bestrijken kunnen ook weer deels overlappen met de gebieden met recreatietekorten. Bij aanpassing van het Programma Beheer op het gebied van toegankelijkheid zal ondermeer afhankelijk van deze overlap een bijdrage kunnen worden geleverd aan het recreatietekort.

3 Maatschappelijk belang van recreatie

In dit hoofdstuk wordt informatie uit schriftelijke bronnen aangehaald die het maatschappelijk belang van recreatie onderstrepen. Dat recreatie voor de maatschappij van belang is wordt ook in het huidige beleid onderkend. Dit blijkt bijvoorbeeld uit passages die in de nota Agenda voor een Vitaal Platteland over recreatie zijn opgenomen.

3.1 Maatschappelijk belang

De Raad voor het landelijk gebied (RLG, 2004) heeft advies uitgebracht over de wijze waarop overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties kunnen zorgen voor recreatie in de toekomst. Passages uit dit advies onderstrepen het maatschappelijk belang van recreatie en zijn feitelijk een pleidooi voor vergroting van toegankelijkheid. Recreatie is, naast wonen, werken en verkeer, een basisvoorwaarde voor het goed kunnen functioneren van de mens als individu en als onderdeel van de samenleving. In de Grondwet is daarom opgenomen dat 'de overheid voorwaarden schept voor maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor vrijetijdsbesteding'. De raad is van mening dat dit onder meer betekent dat er gezorgd moet worden voor voldoende mogelijkheden voor openluchtrecreatie die ook voor iedereen beschikbaar, bereikbaar en toegankelijk moeten zijn. De Raad noemt bevordering van sociale cohesie en versterking van de economie van het landelijk gebied als maatschappelijk belang van recreatie. In de sector gaat veel geld om en het recreatiebeleid biedt ondernemers op het platteland de gelegenheid nieuwe initiatieven te ontplooiën.

In de rapportage van een opdracht van LNV aan KUB (Ministerie LNV, 1997) om maatschappelijke ontwikkelingen te inventariseren die van belang zijn voor de toekomst van recreatie komt het maatschappelijk belang van recreatie als volgt naar voren:

- **Creativiteit:** recreatie stimuleert creativiteit en volksgezondheid, die weer in verband wordt gebracht met de sociaal-economische ontwikkeling van de maatschappij. Recreatie wordt gezien als voedingsbodem voor creativiteit doordat recreatie voorziet in de groeiende behoefte aan ontspanning, herstel, herscheppen door de steeds toenemende eisen aan productiviteit, flexibiliteit van mensen. Dit leidt tot gelukkiger mensen die beter functioneren (pg 10).

In toekomstscenario's, deels gebaseerd op CPB scenario's zijn recreatieve en ruimtelijke beelden uitgewerkt. In drie van de vier scenario's wordt een grote toegankelijkheid van gebieden aangegeven, met sturing door de overheid. In het Manifest (Coalitie Nederland Actief, 2005), mede opgesteld door zorgverzekeraars wordt recreatie duidelijk in verband gebracht met volksgezondheid, een relatie die recent in diverse media naar voren komt. Een doelgroep die recent aandacht verdient is de jeugd, waarbij het aandacht besteden aan de relatie met natuur van belang kan zijn bij het omgaan met maatschappelijke problemen rond deze doelgroep.

3.2 Recreatie op de politieke agenda

De Raad (RLG, 2004) is ervan overtuigd, dat het verstandig is nu het recreatiebeleid aan te passen. De dynamiek in de samenleving is groot: er zal bijvoorbeeld in de komende decennia veel worden gebouwd, het landelijk gebied verandert ingrijpend van karakter, de klimaatveranderingen vereisen forse ingrepen in de waterhuishouding. Van die dynamiek moet gebruik worden gemaakt om het aanbod aan recreatiemogelijkheden te laten meegroeien met de behoefte van de samenleving. De raad is van mening dat recreatie een sterke plaats moet krijgen in de Agenda voor een Vitaal Platteland en de Nota Ruimte, en dat deze nota's prikkelende uitdagingen in zich moeten dragen voor de andere overheden, het recreatiebedrijfsleven en de maatschappelijke organisaties die het beleid verder handen en voeten geven en het in de praktijk uitvoeren.

In de nota AVP (Ministerie LNV, 2004) wordt genieten gezien als één van de functies van het platteland. Voor de invulling van deze functie spelen kernkwaliteiten van het NL landschap een rol. Het betreft onder meer het ontwikkelen van de gebruikskwaliteit van een gebied, hieronder vallen o.a. de (recreatieve) toegankelijkheid en bereikbaarheid. In aansluiting op de nota AVP heeft het Rijk in het Meerjarenprogramma Vitaal Platteland aangegeven hoe zij meer recreatiegebieden wil realiseren. Dit wil het Rijk ondermeer bereiken door:

- Het realiseren en instandhouden van landelijke routenetwerken voor wandelen (ca. 4.500 km), fietsen (ca. 3.500 km) en varen (ca. 4.500 km) in 2010- 2012 en hier bekendheid aan geven.
(Ministerie LNV Meerjarenprogramma Vitaal Platteland 2004, 2004.)

3.3 De rol van de overheid

In de nota AVP wordt aangegeven dat het de verantwoordelijkheid van iedereen is om een goede toekomst van het platteland te garanderen. De overheid stelt zich terughoudend op ten aanzien van het beleid van het platteland. Zij beperkt zich tot het sturen op hoofdlijnen. Voor sommige gebieden wordt specifiek beleid gevoerd omdat hier zaken spelen die de overheid voor ons land belangrijk vindt, of die door het Rijk worden behartigd omdat ze het lokale over regionale niveau overstijgen. Gebieden waarvoor dit geldt zijn o.a. de EHS, reconstructiegebieden, Nationale landschappen en gebieden met grote recreatieve tekorten.

Belangrijke taken voor de rijksoverheid blijven:

- Het formuleren van nationale doelen; de rijksoverheid onderhandelt bijvoorbeeld in internationaal verband over tal van zaken die voor het platteland van belang zijn.
- Het bieden van de helpende hand; bijvoorbeeld door kennis en (flexibele) instrumenten aan te reiken waarmee anderen het beleid kunnen uitvoeren. Om dit te bewerkstelligen moet de overheid regelgeving die onnodig knellend of beperkend is aanpassen. Verder moet er ruimte zijn voor experimenten. En soms is ook een financiële impuls nodig om ontwikkelingen op gang te brengen.
(Ministerie LNV, 2004.)

3.4 Voorzien in de maatschappelijke behoefte vanuit de overheid

De rol van de overheid op het gebied van recreatie moet volgens de Raad voor het Landelijk Gebied gebaseerd zijn op zowel het maatschappelijk als het economisch belang ervan. Recreatie is niet alleen goed voor de individuele mens, maar ook voor de sociale cohesie en is daarom maatschappelijk van belang. Voor het landelijk gebied heeft recreatie een economisch belang, omdat er in deze sector veel geld omgaat en het recreatiebeleid ondernemers op het platteland de gelegenheid biedt nieuwe

initiatieven te ontplooiën. Voldoende reden dus om te streven naar een optimaal gebruik van de aanwezige potenties, waarvoor de kaders door de verschillende overheden moeten worden aangegeven.

De Raad voor het Landelijk Gebied (RLG, 2004) pleit ondermeer voor:

- **Meer en ander groen rondom de stad**
In grote delen van het land, met name in het sterk verstedelijkte Westen, voelt de bevolking het ontbreken van bos en natuur als een groot gemis. Al vele tientallen jaren is er sprake van aanleg van de Randstadgroenstructuur, maar tot op heden is daarvan onvoldoende terechtgekomen. De raad beveelt aan om de (natuur)gebieden voor de Randstadgroenstructuur niet alleen door aankoop, maar ook door inzet van particuliere natuurbeheerders en agrarisch natuurbeheer te realiseren. In dit kader pleit de raad ervoor om in natuurgebieden (EHS) niet alleen 'rust- en stiltegebieden' te handhaven, maar binnen ecologische randvoorwaarden ook ruimte te bieden aan nieuwe vormen van recreatie.
- **Meer samenwerking tussen aanbieders**
De raad pleit in dit advies voor een hechtere samenwerking tussen de terreinbeherende natuurorganisaties onderling en met particuliere grondeigenaren om ruimte te bieden aan doorgaande landelijke netwerken voor fietsen, wandelen en paardrijden. Dat appèl wil de raad graag uitbreiden naar de recreatieschappen, die ook grote gebieden met recreatie- en natuurwaarden beheren. Door goede samenwerking tussen alle aanbieders van recreatie- en natuurgebieden kunnen de barrières opgeheven worden om doorlopende routestructuren aan te leggen in aantrekkelijke gebieden.
Door samenwerking tussen aanbieders van recreatieve voorzieningen met andere actoren in de streek die bijvoorbeeld streekproducten of cultuur aanbieden zouden zelfs complete meerdaagse recreatiearrangementen kunnen worden aangeboden.
- **Meer recreatiemogelijkheden in het agrarisch gebied**
Niet alleen in steden, recreatiegebieden en natuurgebieden zijn er mogelijkheden om in te spelen op de veranderende wensen van de recreant. De raad ziet op dit punt ook goede mogelijkheden voor boeren. Zij kunnen het agrarisch cultuurlandschap omvormen van een 'doorgangszone' tussen stad en recreatie- en natuurgebieden tot een gebied dat de recreant nieuwe mogelijkheden tot ontspanning biedt. Voorbeelden hiervan zijn nieuwe routes voor wandelaar en fietser, de verkoop van streekproducten, het bieden van (andere) vormen van verblijfsaccommodatie, en het ontwikkelen van een aantal boerderijen tot gelegenheden waar diverse vormen van recreatie en vermaak worden aangeboden. Op dit punt kan meer en beter gebruik worden gemaakt van Europese fondsen in het kader van Plattelandsontwikkeling.
- **Meer regionale plannen voor oeverrecreatie en kleine watersport**
De raad constateert dat de oevers van veel kleinere waterlopen en grote rivieren niet optimaal recreatief benut kunnen worden doordat ze niet of moeilijk bereikbaar of toegankelijk zijn.

In de nota AVP geeft het kabinet aan de mogelijkheden te willen verruimen om het platteland te beleven. De toegankelijkheid van natuurgebieden is goed geregeld, maar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van het agrarisch cultuurlandschap is nog voor verbetering vatbaar. Provincies en gemeenten zullen afspraken maken met boeren, particuliere grondbezitters en waterschappen over het toelaten van wandelaars op publieke en private gronden. De behoefte aan routes voor wandelen en fietsen kan het beste per gebied worden bepaald. (Ministerie LNV, 2004)
In de nota AVP staat aangegeven dat de overheid voornemens is om degenen te stimuleren, die een bijdrage leveren aan de maatschappelijke doelstellingen van het platteland die verder gaan dan van ondernemers in de reguliere bedrijfsvoering verwacht mag worden, de zgn. groene diensten. Vergroting van toegankelijkheid valt hier bijvoorbeeld ook onder. De komende jaren zal het Programma Beheer worden omgebouwd naar een regeling voor groene diensten. Ook wordt bezien of, naast de rijksoverheid, andere overheden en partijen deze groene diensten willen

meefinancieren. De rijksbijdragen voor groene diensten zullen vooral worden ingezet voor rijksprioriteiten als Nationale Landschappen en EHS. (Ministerie LNV, 2004.)

3.5 Conclusie

Het maatschappelijk belang van recreatie wordt zowel in beleidsnota's als onderzoeksrapporten aangegeven. Het betreft een sociale functie (cohesie), economisch belang (innovatie in het landelijk gebied) en aspecten van volksgezondheid (beter functioneren door rust, herstel, ontspanning). Een onderbelichte doelgroep in relatie tot natuur is de jeugd. De raad van het landelijk gebied pleit voor meer en ander groen rondom de stad, meer recreatiemogelijkheden in het agrarisch gebied, meer regionale plannen voor oeverrecreatie en kleine watersport. Zo kan het vergroten van toegankelijkheid mogelijk gerelateerd aan het beheer rond watergangen. Te denken valt bijvoorbeeld aan het aantrekkelijk maken van spuitvrije zones voor de wandelaar. Er moet optimaal gebruik gemaakt worden van aanwezige potenties waarbij kaders door de verschillende overheden worden aangegeven. Het Rijk zet zich in voor het maatschappelijk belang door het stellen van kaders, faciliteren en stimuleren van initiatieven, het ontwikkelen van instrumentarium en het maken van afspraken met lagere overheden. M.a.w. het Rijk is verantwoordelijk dat een basiskwaliteit gerealiseerd kan worden.

4 Ervaringen met toegankelijkheid in de praktijk

Toegankelijkheid wordt vaak in één adem genoemd met begrippen als bereikbaarheid en openstelling. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op deze begrippen. Verder volgt een overzicht van ervaringen met toegankelijkheid. Hierbij wordt ingegaan op ervaringen vanuit gebruikers en aanbieders (terreinbeheerder, agrarisch ondernemer).

4.1 Toegankelijkheid, Openstelling en bereikbaarheid

Toegankelijkheid is te onderscheiden van bereikbaarheid. Een gebied is toegankelijk wanneer het daadwerkelijk betreden kan worden. Bereikbaar is het wanneer benadering van de rand van het gebied met eigen of openbaar vervoer mogelijk is. Toegankelijkheid is slechts in enkele rapporten specifiek onderscheiden naar natuurterreinen (o.a. serie Boomhut). In overige rapportages (ANWB e.a.) wordt de recreatiebehoefte betrokken op "groen", een algemene term, niet nader gespecificeerd. Hieronder kan dus worden verstaan groen in en om de stad (GIOS), het landelijk gebied of natuur.

Bij toegankelijkheid gaat het erom of een bepaald gebied of verbinding ook daadwerkelijk gebruikt kan worden. Openstelling is meer gerelateerd aan de mate van openbaarheid van gebieden en verbindingen. Zo zijn er verschillende typen van openstelling te onderscheiden:

- volledige openstelling,
- openstelling op wegen en paden,
- beperkt opengesteld,
- tijdelijk opengesteld,
- afgesloten.

(Kommers, M.A.W. en G.K. Hopster, 2002)

4.2 Gebruikerszijde

Van de zijde van de gebruiker is er een goed beeld uit onderzoek en belangenorganisaties (o.a. belevingsonderzoek van Stichting LAW, KIC-Recreatie).

In een enquête (ANWB, 2003) onder bijna 6.000 respondenten (grotendeels ANWB leden, leeftijd 30-49 jaar, westen van het land, gezinnen met kinderen, werkenden) is gevraagd naar wensen m.b.t recreatie in de omgeving. Wandel- en fietspaden groen en speelplekken zijn nog niet in voldoende mate aanwezig, evenals natuurgebieden. Er is behoefte aan rust en ruimte, bereikbaarheid, vooral met openbaar vervoer en sociale veiligheid in de woonomgeving. Er is vaak ontevredenheid over onderhoud aan de voorzieningen op deze terreinen. Bezoek aan park en plantsoen, wandelen en fietsen blijken de voornaamste activiteiten.

Vervolgonderzoek (SGBO, Stichting Recreatie-KIC, 2004) in opdracht van de ANWB, leverde het volgende beeld:

Belangrijkste activiteiten zijn fietsen, wandelen, zwemmen en waterrecreatie.

Kwaliteit van groen/blauwe omgeving wordt bepaald door stilte, toegankelijkheid,

wandel- en fietsmogelijkheden (routes, paden) en de waterkwaliteit. Indicatoren zijn Groen in en om de stad, (oppervlakte groen, spreiding groen) en kwaliteit van de groene ruimte voor activiteiten (fietsen, wandelen, waterrecreatie). Toegankelijkheid is een belangrijk kwaliteitsaspect voor deze activiteiten. Op basis van deze criteria zijn gemeenten gerangschikt naar mogelijkheden voor recreatie.

4.2.1 Kenmerken voor de kwaliteit van het landelijk gebied.

Een basisvoorwaarde voor de wandelaar (Burger, J.E. en Th.J.H.M. de Bruin, 2004) is de toegankelijkheid en ontsluiting van een gebied, de kwaliteit van het landschap een is tweede voorwaarde. Confrontatie van vraag en aanbod (aangehaald: van Golen et al, 2001) leert dat de kwaliteit voor wandelen en fietsen in het landelijk gebied matig is. Waar de vraag het grootste is, is de recreatieve kwaliteit laag. Dit leidt tot grote recreatiemobiliteit. Het landschap is een belangrijke sturende factor in de keuze van de activiteit. Belangrijkste activiteiten zijn fietsen en wandelen, zeven kenmerken bepalen de kwaliteit van het gebied in belangrijke mate (aangehaald: Goossen, C.M., F. Langers en J.F.A. Lous, 1997):

- Grondgebruik,
- gebruiksmogelijkheden (paden),
- afstand tot de woning,
- toegankelijkheid: (gebruikswaarde): mate van openstelling van natuur- of landbouwgebieden,
- stilte,
- reliëf,
- oevers,
- rust,
- bos, bomen, kleinschaligheid, water.

Deze kenmerken komen globaal terug in de eerder genoemde enquêtes van ANWB

4.2.2 Knelpunten in toegankelijkheid

(Bruls, E.J., A.J. van Golen en M. van Middelkoop, 2002) onderstrepen eveneens dat toegankelijkheid het belangrijkste kenmerk is van het landelijk gebied in de geschiktheid voor wandelen. Het gaat dan om “openstelling van het landelijk gebied”: is de bezoeker wel of niet in overtreding als hij bos of natuur betreedt. Fysiek gaat het om het aanwezig zijn van wegen, paden. Vanwege de verdeling van de bevolking hebben bewoners in het westen van het land minder oppervlak opengestelde terreinen tot hun beschikking en zijn er tevens minder wandelmogelijkheden.

Knelpunten met wandelroutes:

- Vogel- en Habitatrichtlijn: door de overheid uitgevoerd middels aanwijzing van beschermde gebieden, en vergaande bescherming door toegang te beperken. Gelden voor Natura 2000 zouden besteed kunnen worden aan het in kaart brengen van de omvang van dit probleem.
- Weerstand bij eigenaren vanwege juridische aansprakelijkheid, ontmoedigen van betreden
- Oprokken van rood.

Het rapport bevat kaarten met potentiële recreatiedruk (volgens Goossen, M. et al. 1998), en een kaart voor de recreatieve kwaliteit van het landelijk gebied voor wandelen in gebieden met grote druk. Reden voor mindere kwaliteit is o.a. het grote areaal aan grootschalige landbouwgronden met beperkte toegankelijkheid, gebruiksmogelijkheden en landschappelijke schoonheid. In het westen is de kwaliteit slecht vanwege geluidsbelasting en slechte toegankelijkheid van het veenweidegebied.

4.2.3 Probleemgebieden

In het rapport wandelen en toegankelijkheid, bedreigingen en knelpuntgebieden van Bruls en van Golen worden de volgende probleemgebieden onderscheiden:

1. Noord-Holland: gebrek aan stilte en reliëf, in mindere mate de toegankelijkheid van duingebieden.

2. Rotterdam e.o.: industrie: lagere belevingswaarde, gebrek aan stilte, slechte toegankelijkheid: stedenbouw, water, begrenzen het gebied, infrastructuur, versnipperd het gebied. Aanwezigheid glastuinbouw en slechte toegankelijkheid van groene hart (sloten, drukke wegen).
3. Haaglanden, Goede wandelmogelijkheden aan de kust. In het Zuidwesten ligt het kassengebied Westland, dit is niet geschikt voor wandelen.
4. Utrecht.
5. KAN.
6. Zwolle e.o.
7. Groningen e.o.
8. Brabantse stedenband: barrières van snelwegen.
9. Zuid-Limburg.
10. Twente en stedendriehoek Apeldoorn-Deventer-Zutphen.

Voor wandelen, fietsen, zonnen en zwemmen zijn de mogelijkheden ontoereikend (aangehaald De Vries en Bulens, 2001) om te voldoen aan de vraag zowel in de nulsituatie 1995 als in 2030. Voor varen en sportvissen geldt dit in mindere mate al zijn er knelpunten met de toegankelijkheid van vaarwegen en oevers en ontbreken schakels in een netwerk.

De Raad (RLG, 2005), signaleert toegankelijkheid als knelpunt in de Nationale Landschappen Middag-Humsterland (Provincie Groningen) en Laag Holland.

4.3 Ervaringen vanuit de aanbieder

4.3.1 Redenen om terreinen al dan niet toegankelijk te maken

Uit diverse onderzoeken is aangegeven welke redenen eigenaren hebben om al dan niet over te gaan tot openstelling van agrarische gronden voor wandelaars. In onderstaande tabel is een overzicht weergegeven.

Redenen om wel mee te doen	Redenen om niet mee te doen
<ul style="list-style-type: none"> • Financiële redenen in de vorm van vergoedingen • Financiële redenen m.b.t. genereren van inkomen van niet productie land • Controle over toegang • Erkenning van een lokaal bestaande behoefte aan b.v. meer wandelvoorzieningen • Verbetering van imago van de sector • Erkenning van noodzaak tot duurzaam landschapsbeheer 	<ul style="list-style-type: none"> • Omslachtige administratie • Negatieve reacties van collega agrariërs • Vrees voor verstoring vee • Vrees voor beschadiging van gewassen en land • Onduidelijkheid m.b.t. aansprakelijkheid als bezitter van land • Te weinig animo voor opengestelde percelen • Bedreiging van de privacy • Ingewikkelder bedrijfsvoering • Vrees door toeloop van te veel wandelaars • Wandelaars die veeziekten overbrengen • Wandelen verstoort de zondagrust • Onderhoud van voorzieningen vraagt veel tijd

(Kommers, M.A.W. en G.K. Hopster, 2002)

Voor een aantal van de voorziene problemen bij openstelling blijken oplossingen mogelijk te zijn. De oplossingen bestonden bijvoorbeeld uit het plaatsen van borden, maar ook het planten van een (prikkel) haag, het houden van zwerfvuilopruiacties en het aanspreken van recreanten. Problemen rondom aansprakelijkheid, te lage vergoedingen en administratieve afhandeling zijn moeilijker vanuit het individu oplosbaar. Hier ziet men een taak voor de overheid.

Overigens bestaan er wellicht mogelijkheden om (een deel van) de schade te verhalen op provinciale WA-regelingen die een recreatie clausule bevatten.

In een onderzoek naar openstelling van bos- en natuurterreinen van particulieren en gemeenten is ook Programma Beheer betrokken. In een enquête voor dit onderzoek gaven particulieren als belangrijkste reden om geen subsidie aan te vragen aan, de onbekendheid met de regeling. Voor degenen die hun terrein openstellen (al dan niet in het kader van Programma Beheer) valt op dat respondenten het openstellen van het terrein niet echt als een keuze beschouwen (anders geen vergoeding, bordjes verboden toegang helpen toch niet) (Abma en Berkers, 2005).

4.3.2 Vergoedingenbasis

Door LEI uitgevoerde enquête onder 700 land- en tuinbouwers is één van de redenen voor niet deelname dat het in het onderzoek voorgestelde bedrag voor vergoeding te laag wordt gevonden (17% als reden voor niet deelname). Uit onderzoek kwam naar voren dat bij een hogere financiële vergoeding de bereidheid om deel te nemen toeneemt: bij een jaarlijkse vergoeding van 0.45 per strekkende meter zou 4% meedoen bij 1.13 zou 7% meedoen (als 4% zou meedoen zou dit betekenen dat er ruim 1500 wandelpaden bij komen).

Uit LEI-onderzoeken en adviseringen ten behoeve van de “Proeftuinen” en specifieke andere adviseringen ten behoeve van het aanleggen van wandelpaden komt naar voren dat een werkbaar vergoedingensysteem er als volgt uit kan zien:

1. Op bouwland een inkomensvergoeding van € 0,13 – € 0,21 per m² per jaar (hoogte van de vergoedingen afhankelijk van de intensiteit van het grondgebruik van dit bouwland); Op grasland € 0,105 – € 0,125 per m² per jaar (hoogte van de vergoeding vooral afhankelijk van de verkrijgbaarheid van voldoende ruwvoer in de directe nabijheid). Op tuinland zal een inkomstenvergoeding moeten worden gegeven die in overeenstemming zal moeten zijn met die desbetreffende specifieke tuinbouwteelt.
2. Vergoeding voor beheer en onderhoud, aantasting privacy en mogelijke overlast van 1 á 1,5 x inkomensvergoeding.
3. Afhankelijk van de recreatieve druk in een gebied (dichtbij een dorp, stad of recreatiegebied een extra toeslag van maximaal € 0,10 per m² per jaar.

1 t/m 3 bij elkaar opgeteld levert voor het aanleggen en beheren van een wandelpad een adviesvergoeding op die kan variëren van € 2,10 – 6,35 per strekkende meter voor een contractperiode van 10 jaar.

Daarnaast is een tegemoetkoming voor eventueel aan te leggen eenmalige voorzieningen noodzakelijk. Dit ligt specifiek aan het gebied en aan waar het pad naar toe moet leiden (bijvoorbeeld een informatiepaneeltje, bordjes, bruggetjes over sloten, hekjes om fietser of brommers te weren, etc). Van tegemoetkoming moeten alle kosten kunnen worden betaald.

Ook wordt een schade vergoedingsregeling voorgesteld voor eventuele risico's voor bedrijf en aansprakelijkheid voor derden. Dit zou door de overheid gedragen kunnen worden (met bijvoorbeeld een eigen risico van bijvoorbeeld € 2.000,- per bedrijf).

Ter vermindering van bureaucratisch papierwerk wordt voorgesteld om de vergoeding zoveel mogelijk in één of twee keer over te maken. Het contract wordt bijvoorbeeld aangegaan voor tien jaar. In één keer 80% betalen in het eerste jaar De rest betalen in het 8e jaar van het contract. Wel controle of aan openstelling is voldaan.

(Wandelpaden op land- en tuinbouwbedrijven: animo, mogelijkheden en vergoedingensysteem, P.J. Rijk, LEI, maart 2005.)

Er bestaat een subsidieregeling voor kwaliteitsverbetering van routenetwerken voor wandelen en fietsen. Voor het Netwerk Landelijke Wandelpaden bestaat de vergoeding uit 3 onderdelen:

1. Een bijdrage per strekkende meter opengesteld terrein á € 1,- per strekkende meter.
2. Een tegemoetkoming voor eventueel aan te leggen voorzieningen (max. € 9075.60).
3. Een schadevergoedingsregeling (aansprakelijkheid).

Agrariërs die land openstellen via de subsidieregeling LAW geven aan dat deze vergoeding te laag gevonden wordt.

Van de bovengenoemde subsidieregeling voor wandelpaden (Macshary regeling onderdeel wandelpaden) wordt maar op beperkte schaal gebruik gemaakt. Op dit moment wordt de regeling geëvalueerd door het KIC recreatie.

4.3.3 Wandelen op agrarische gronden

Uit literatuurstudie met daarin verwerkt de resultaten van een enquête twee groepen agrariërs, zij die deelnemen aan de Subsidieregeling Netwerk Landelijke Wandelpaden (Mak Sharry regeling) en zij die daaraan niet deelnemen (Kommers, M.A.W. en G.K. Hopster, 2002), komt het volgende naar voren:

De openstelling van agrarische gronden via de overheid is beperkt, onder andere vanwege de beperkte mogelijkheden van toepassing van de regeling voor individuele agrariërs. Problemen met openstelling worden door het merendeel van de agrariërs niet als onoverkomelijk ervaren.

Aanbevelingen:

- Integratie van subsidieregelingen Agrarisch Natuurbeheer en toegankelijkheid van agrarische gronden. Dit vergroot het draagvlak voor regelingen.
- Agrariërs moeten zelf een rol kunnen vervullen in de voorlichting over de toegankelijkheid.
- Subsidieregeling moet helder en pragmatisch zijn, zonder grote uitvoeringslast.
- In Herziening van de Subsidieregeling Netwerk Landelijke Wandelpaden moeten wensen van agrariërs worden meegenomen. Terugkoppeling met het functioneren in de praktijk is essentieel.
- Het Wandelplatform LAW zou meer financiële armslag moeten krijgen om haar taken uit te voeren als de Subsidieregeling wordt uitgebreid. (LNV ondersteunde het Wandelplatform).

4.4 Conclusie

Toegankelijkheid, openstelling en bereikbaarheid zijn begrippen die nauw met elkaar samenhangen en door mekaar heen worden gebruikt. Vanuit de gebruikerskant zijn de belangrijkste recreatieve activiteiten fietsen, wandelen zwemmen en waterrecreatie. Toegankelijkheid kan worden beschouwd als doel op zich. Dit vertaalt zich bijvoorbeeld in een streven naar het vergroten van toegankelijkheid door het aanleggen van meer wandel-, fiets- of vaarkilometers. Daarnaast kan toegankelijkheid ook meer integraal worden beschouwd, waarbij toegankelijkheid gezien kan worden als één van de kwaliteitskenmerken van een gebied. Het vergroten van toegankelijkheid kan dan niet los worden gezien van andere kwaliteiten die een gebied kenmerken.

Knelpunten bij het vergroten van toegankelijkheid kunnen liggen in de fysieke condities van het terrein zelf of weerstand bij de eigenaren die hun grond voor routes beschikbaar stellen. Voor de gebruiker/recreant is het van belang dat zij routes moeten kunnen maken, in een aantrekkelijk gebied. Dit betekent soms dat van meerdere eigenaren het gebied toegankelijk moet zijn.

Vanuit de aanbiederskant is het van belang dat er een voldoende hoge vergoeding is voor de aangeboden dienst (i.e. openstellingen + voorzieningen).

Voor knelpunten die spelen rond Vogel en Habitatrichtlijn kan LNV overwegen in het kader van Natura 2000 geld de omvang van het probleem in kaart te brengen.

5 Instrumenten voor verbetering toegankelijkheid

Op dit moment bestaan er verschillende instrumenten die een bijdrage leveren aan het verbeteren van toegankelijkheid van het landelijk gebied. In dit hoofdstuk wordt speciale aandacht besteed aan de mogelijkheden die het programma beheer biedt. Dit om zicht te krijgen waar het programma beheer eventueel aangepast zou kunnen op het gebied van toegankelijkheid.

5.1 Programma Beheer

De subsidieregeling Programma Beheer is eind jaren 90 opgezet. Dit had alles te maken met de veranderende kijk op de landbouw en natuur. Het programma moest hierbij aansluiten. In 1997 wordt het Programma Beheer in de Tweede Kamer geaccordeerd. Daarbij kreeg het de volgende doelen mee:

1. Resultaatgericht beheer van natuur, bos en landschap en de daaraan gerelateerde recreatie, op basis van inhoudelijk beschreven natuurdoelen, outputsturing en resultaatbeloning, stimulering van kwaliteit van natuur en beheer en een uniform systeem voor alle doelgroepen.
2. Aandacht en ruimte voor particulieren in het natuurbeheer.
3. Aandacht voor de doelen van natuur, bos en landschap buiten de EHS.

Doel 3 sluit bijvoorbeeld aan bij het beleid geschetst in de Nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur. Toegankelijkheid en het vergroten ervan kan worden gezien als een specificering van doel 3.

Voor het realiseren van deze doelen bevat het Programma Beheer drie subsidieregelingen:

- De subsidieregeling Natuurbeheer: van toepassing in gebieden met de hoofdfunctie natuur of bos. De subsidie bestaat uit doelpakketten waaronder doelpakketten voor landschap en recreatie.
- De subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer: van toepassing in gebieden met een blijvende landbouwfunctie. Hier zijn ook doelpakketten van toepassing. Waaronder een doelpakket voor landschap. (maar geen specifieke doelpakketten voor recreatie).
- De regeling Organisatiekosten Samenwerkingsverbanden: dient voor de ondersteuning van de organisatie van agrarische samenwerkingsverbanden.

Om in aanmerking te komen voor subsidie moet aansluiting gezocht worden bij (Natuur)gebiedsplannen van de provincie. Hierin hebben de provincies onder meer de ligging en kwaliteitsdoelen van de EHS vastgelegd. De aanpak bij het maken van deze plannen verschilt sterk tussen de provincies. Sommige provincies hebben afzonderlijke natuurgebiedsplannen, landschapsgebiedsplannen en beheersgebiedsplannen, anderen hebben een combinatie daarvan gemaakt.

De Subsidieregeling Natuurbeheer gaat ervan uit dat natuurgebieden in principe worden opengesteld. In de algemene bepalingen van de beheerssubsidie is opgenomen dat de terreinen 358 dagen per jaar tussen zonsop- en zonsondergang, kosteloos moeten zijn opengesteld voor publiek. De openstelling moet met borden

worden aangegeven. Ontheffing van de openstellingsplicht kan worden aangevraagd op grond van zwaarwegende natuurwetenschappelijke redenen, privacy en de aard van het terrein. Toeslag op de beheerssubsidie voor openstelling van het terrein is per 2005 komen te vervallen. Daarnaast kent de regeling extra mogelijkheden voor recreatie in de vorm van een recreatiepakket. (het recreatiepakket Hoog en Laag zijn samengevoegd). Men komt alleen in aanmerking van recreatiesubsidie als geen ontheffing is verleend voor de openstellingsplicht. De bijdrage in 2005 is € 30,42 per ha/jaar.

De subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer kent niet dergelijke voorwaarden voor openstelling.

Een aantal grondbezitters, zoals waterschappen en waterleidingbedrijven, komt niet in aanmerking voor subsidie onder Programma Beheer.

5.1.1 Evaluatie programma beheer

In 2003 is een tussentijdse evaluatie van het Programma beheer uitgevoerd. Voor wat betreft het resultaat gericht beheer (één van de hoofddoelstellingen) wordt o.a. opgemerkt dat gebruikers de dekkendheid van SAN pakketten positiever ontvangen dan die van de SN pakketten. Dekkendheid tussen de provincies sluiten aan op de veelgehoorde opmerkingen van geïnterviewden over het gebrek aan regionale differentiatie van Programma Beheer. Wat betreft de ruimte voor particulieren (hoofddoelstelling) wordt o.a. opgemerkt dat in interviews met name de SAN gebruikers aangeven dat de vergoedingsgrondslag niet marktconform genoeg is en daarom niet stimuleert om verder te gaan dan het minimale. De mate waarin particulieren er in slagen hun aanvragen gehonoreerd te krijgen ligt nog steeds lager dan voor terreinbeherende organisaties. Verschillen in de toegang tot deskundige ondersteuning vormen hiervoor een van de belangrijkste redenen. Voor wat betreft aandacht voor doelen buiten de EHS (hoofddoelstelling) wordt o.a. opgemerkt dat het bos en landschapsbeleid onvoldoende gestimuleerd wordt door het Programma Beheer. Op lokaal niveau zijn het vooral gemeenten die door eigen beleid en regelgeving een belangrijke rol in het bos- en landschapsbeleid vervullen. Daarbij komt dat de schaal van de kaarten die LASER hanteert voor de aanvraag van de landschapspakketten slecht hanteerbaar is. Over toegankelijkheid in het bijzonder worden geen uitspraken gedaan.

In de samenvattende conclusie wordt gesteld dat het Programma Beheer een instrument is dat vele kansen biedt als het gaat over het bereiken van inhoudelijke natuurdoelen. In hoeverre dit ook geldt voor doelen voor het landschap wordt niet duidelijk.

In de aanbevelingen die volgen uit de evaluatie wordt opgemerkt dat er geen reden bestaat tot fundamentele wijzigingen van het Programma Beheer. Wel bestaat de noodzaak tot een revisie van een aantal operationele kanten van het Programma. (tussentijdse evaluatie programma beheer).

In een onderzoek naar openstelling van bos- en natuurterreinen van particulieren en gemeenten is ook Programma Beheer betrokken. In dit onderzoek is een vergelijking gemaakt met de resultaten van een door de Grontmij uitgevoerd onderzoek (in 1995) naar de openstelling van natuur in Nederland. Bij de vergelijking van de gegevens valt op dat het areaal waarvoor subsidie wordt aangevraagd in 2004 (Programma Beheer) bijna is verdubbeld ten opzichte van 1995 (Functiebeloning Natuur). Deze toename geldt zowel bij gemeenten als bij particulieren (Abma en Berkers, 2005).

5.2 Overige instrumenten en subsidiemogelijkheden

Naast Programma Beheer dat met de subsidieregelingen SAN en SN deel uitmaakt van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2002-2006 zijn er voor het vergroten van toegankelijkheid (bijvoorbeeld voor het opzetten van wandelroutes) ook andere instrumenten voor handen.

Zo liggen er mogelijkheden binnen de Natuurschoonwet. Deze is gericht op het instandhouden en bevorderen van natuurschoon door eigenaren van landgoederen en historische buitenplaatsen fiscale voordelen te bieden. Om voor de Natuurschoonwet in aanmerking te komen, moeten eigenaren hun terrein openstellen voor publiek. De Natuurschoonwet en het Programma beheer zijn twee regelingen die naast elkaar opereren. Particulieren kunnen, als zij aan de voorwaarden voldoen, via beide instrumenten subsidie of fiscale voordelen krijgen (Abma en Berkers, 2005).

N.a.v. een debat over het wandelbeleid op 13 oktober 2005 (Tweede Kamer, 2005^a, 2005^b, 2005^c) heeft de Minister van LNV toegezegd de totale lengte van nieuwe wandelpaden te verdubbelen van 500 naar 1000 kilometer tegen een vergoeding van € 0,45 per meter voor de eigenaar van de grond.

Ook liggen er mogelijkheden binnen landelijke, provinciale, regionale en gemeentelijke regelingen op het gebied van recreatie. In het kader van experimenten zoals bijvoorbeeld de proeftuin Ooijpolder-Groesbeek (later Verkenning Groene Diensten) worden initiatieven ontwikkeld die betrekking hebben op het verbeteren van toegankelijkheid. Voor het gebied is een landschapsonwikkelingsplan gemaakt (LOP). In het plan wordt aandacht gegeven aan recreatie. Bijzonderheden van het landschap moeten zichtbaar en beleefbaar gemaakt worden. Dit kan door herstel van de bijzonderheden maar ook door een fiets of wandelroute aan te leggen. In het kader van de Verkenning Groene Diensten is bijvoorbeeld in de proeftuin Ooijpolder-Groesbeek het landschapsfonds Via Natura opgericht. De gemeenten in het gebied geven een startsubsidie aan het landschapsfonds. Het fonds krijgt ook ondersteuning van de provincie en LNV. Verder gaat Via Natura actief geld werven bij bedrijven en particulieren.

De Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid is een interdepartementale regeling van de Ministeries van LNV, VROM, V&W en van het Interprovinciaal overleg (IPO). Deze regeling loopt binnenkort af. In het kader van het investeringsbudget landelijk gebied (ILG) zal het verder worden opgepakt.

In de huidige regeling is het gebiedsgericht milieubeleid, het antiverdrogingsbeleid en het beleid voor de waardevolle cultuurlandschappen samengebracht. De regeling subsidieert projecten die de kwaliteit van het landelijk gebied verbeteren. Categorieën van projecten die gesubsidieerd worden zijn o.a. projecten op het gebied van:

- verbetering van het landschap, de cultuurhistorie en de diversiteit van de natuur,
- ontwikkeling van een optimale milieukwaliteit voor recreatie, natuur, landschap, drinkwatervoorziening en cultuurhistorie.

De provincie is regisseur in een gebied en stelt een gebiedsprogramma op. Particulieren, instellingen en gemeenten die een bijdrage willen leveren aan het gebiedsgericht beleid kunnen terecht bij de DLG of een contactpersoon van de provincie.

(Site Stichting Recreatie: database subsidiemogelijkheden.)

Op regionale schaal zijn ook voorbeelden van initiatieven door bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties in het verbeteren van toegankelijkheid. Voorbeeld is het Routestructuurplan Midden-Delfland. Het project wil o.a. door het aan elkaar knopen van bestaande paden en routes Midden-Delfland nog leuker maken. Bij dit plan zijn o.a. het recreatieschap Midden Delfland en de ANWB betrokken. In het Groene Hart betaalt de ANWB op enkele wandelroutes aan boeren een vergoeding voor tien jaar overpad, plus een verzekering als er toch iets misgaat.

(uit: Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam 10 juni 2004)

Wellicht liggen er ook mogelijkheden bij gemeenten, eventueel in de vorm van een eenmalige bijdrage.

(Uit de voeten met wandelpaden over boerenland, leidraad voor de aanleg van wandelroutes, G.K. Hopster, T.A. de Boer e.a., 2003.)

Voor wat betreft mestvrije zones zijn er ook mogelijkheden voor wandelpaden denkbaar. In hoog Nederland ligt ongeveer 2000 km aan mestvrije zones. Aan de

vergoeding richting boeren zullen voorwaarden worden gesteld. Eén voorwaarde zou kunnen zijn dat de strook toegankelijk wordt gemaakt voor wandelaars.

Ook liggen er wellicht mogelijkheden in de vorm van publiek-private samenwerking (PPS), waarbij initiatieven van bedrijven en/of particulieren ondersteund worden door de overheid.

6 Conclusies en aanbeveling

6.1 Conclusies

De maatschappelijke behoefte aan recreatie komt duidelijk naar voren in diverse rapporten. Enerzijds zijn die gebaseerd op enquêtes, anderzijds op normstellingen en beleidsdoelen m.b.t. oppervlaktes groen per inwoner (GIOS) en EHS.

Ook het maatschappelijk belang van recreatie komt duidelijk naar voren uit recente rapportages. Dit aspect wordt o.a. benoemd door de RLG (verwijzing naar de Grondwet), Ministerie van LNV, 1997 (op basis van onderzoek in Recreatieschets 2020) en ANWB, 2003 (op basis van enquêtes). Recent wordt recreatie in relatie gebracht met gezondheid, fysiek en mentaal wat wordt gezien als een maatschappelijk belang (RLG, 2004 en Coalitie “Nederland Actief”, 2005).

Er zijn verschillende activiteiten die in het agrarisch gebied plaatsvinden. Naast wandelen en fietsen zijn dat ook b.v. paardrijden, kamperen bij de boer, kanoën en vissen. Nationaal gezien blijkt wandelen de belangrijkste activiteit met de meeste beoefenaars. Als het gaat over het vergroten van het publieke karakter van het platteland is een focus op wandelen het meest voor de hand liggend, waarbij andere vormen van recreatief medegebruik niet uit het oog moeten worden verloren.

Kansrijke mogelijkheden voor het vergroten van toegankelijkheid liggen er in het zoeken van combinaties met één of meerdere andere beleidsdoelstellingen. Dit is bijvoorbeeld het geval door een relatie te leggen met het beheer rond watergangen. Te denken valt bijvoorbeeld aan het aantrekkelijk maken van spuit- en mestvrije zones voor de wandelaar.

Toegankelijkheid is puur kwantitatief te beschouwen; de toegankelijkheid neemt toe door het aanleggen van meer wandel-, fiets- of vaarkilometers. Een meer integrale zienswijze sluit beter aan bij de behoeften van de gebruikers. Toegankelijkheid wordt dan gezien als één van de kwaliteitskenmerken van een gebied. Door de kwaliteitskenmerken te ontwikkelen, wordt de aantrekkelijkheid en de toegankelijkheid van een gebied verbeterd.

Voor het Rijk ligt er een taak als het gaat over het verruimen van mogelijkheden om het platteland te beleven. Verbetering van toegankelijkheid en bereikbaarheid vallen hieronder. Het Rijk is er verantwoordelijk voor dat een basiskwaliteit t.a.v. recreatie gerealiseerd kan worden.

Voor nationale landschappen zet het Rijk beschikbare rijksmiddelen bij voorrang in. Het betreft gebieden die ook een belangrijke toeristisch-recreatieve betekenis kunnen hebben en waar deels op dit moment een recreatietekort bestaat.

Er bestaan verschillende mogelijkheden voor het financieren van toegankelijkheidsmaatregelen. Uit Nota's blijkt dat het Rijk hier ook een verantwoordelijkheid in wil nemen. Op landelijk niveau biedt het huidige programma beheer mogelijkheden in de vorm van een recreatiepakket (binnen de subsidieregeling natuurbeheer). Voor het agrarisch gebied waar vooral de

subsidieregeling agrarisch natuurbeheer van toepassing is gelden geen voorwaarden voor openstelling en is ook geen mogelijkheid voor een recreatiepakket. Het programma beheer sluit aan bij gebiedsplannen van provincies en is niet landsdekkend.

Aspecten die meegenomen moeten worden bij de vergoeding van maatregelen zijn:

- Een bijdrage per strekkende meter opengesteld terrein.
- Een tegemoetkoming voor eventueel aan te leggen voorzieningen.
- Een schadevergoedingsregeling (aansprakelijkheid).

6.2 Aanbeveling

Zowel de vraag naar als het aanbod van recreatie naar activiteit (recreatieplaatsen) en ruimtebehoefte dient geactualiseerd te worden. Een suggestie is een duidelijke overlay te laten maken van de gebieden met gesignaleerde recreatietekorten (Vries, S. de, 1999), de EHS en de Nationale Landschappen. De raad voor het landelijk gebied (RLG, 2005) signaleert in de onderscheiden landschappen ondermeer tekorten aan recreatie door beperkte toegankelijkheid. Ruimtelijk gezien zijn de nationale landschappen delen van gebieden waar een recreatietekort bestaat. Met name in het noorden en zuidwesten van Nederland kunnen ze daarom slechts voor een deel in een oplossing van het tekort voorzien. Door tevens de overlap met de aangewezen gebieden voor de SN en SAN regeling uit Programmabeheer te maken wordt inzicht verkregen in de potentiële bijdrage van zowel bestaand (SN) als aangepast (SAN) instrumentarium in het Programma Beheer aan verbetering van toegankelijkheid en het opheffen van recreatietekorten.

Voor knelpunten die spelen rond Vogel en Habitatrichtlijn kan LNV overwegen in het kader van Natura 2000-geld de omvang van het probleem in kaart te brengen.

Verder kunnen mogelijkheden van ILG worden benut door toegankelijkheid te integreren met de vele gebiedsprojecten die onder dit investeringsbudget uitgevoerd zullen gaan worden.

Literatuur

- Abma, R. en R. Berkers, 2005. De openstelling van bos- en natuurterreinen van particulieren en gemeenten. Stichting recreatie KIC, Den Haag.
- Abma, R., H. Gijsbertse en E. Tuunter, 2004. Recreatiecijfers bij de hand. Stichting Recreatie KIC, Den Haag.
- ANWB, 2003: Vrijtijdsonderzoek 2003. Den Haag
Brief aan de Tweede kamer (Tweede Kamer 2003-2004: 29200 XIV)
- Bruls, E.J., A.J. van Golen en M. van Middelkoop, 2002. Wandelen en toegankelijkheid Bedreigingen en knelpuntgebieden.. Stichting Recreatie KIC Den Haag.
- Burger, J.E. en Th.J.H.M. de Bruin, 2004. Ruimte voor de wandelaar. De Ommetjesmaker en zijn habitat. Amsterdam, Uitgeverij Op Lemen voeten.
- Ministerie LNV, 1997. Recreatieschets 2020. Directie Groene Ruimte en Recreatie, Den Haag
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2004. Agenda voor een Vitaal Platteland Visie, Inspelen op veranderingen, Den Haag.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2004. Agenda voor een Vitaal Platteland Meerjarenprogramma Vitaal Platteland 2004, inspelen op veranderingen, Den Haag.
- Coalitie "Nederland Actief", 2005: Te weinig buiten om te bewegen. Manifest ANWB, NOC NSF, Zorgverzekeraars Nederland, Staatsbosbeheer.
- N.N., 2004. Plannen van aanpak van de 12 thema's van Operatie Jong.
- Golen van et al, 2001. Recreatie Atlas van het Landelijk Gebied, Stichting Recreatie. Den haag
- Goossen, M. et al. 1998: De recreatievogel: een visie op de ruimtelijke ontwikkeling van de recreatie. Wageningen : DLO-Staring Centrum
- Goossen, C.M., F. Langers en J.F.A. Lous, 1997. Indicatoren voor recreatieve kwaliteiten van het landelijk gebied. DLO SC. Wageningen, Rapport 584.
- Hopster, G.K., T.A. de Boer e.a., 2003. Uit de voeten met wandelpaden over boerenland, leidraad voor de aanleg van wandelroutes.
- Hoogeveen et. Al, 2000, Proef op de zon. Indicatoren voor de kwaliteit van de groene ruimte. Wageningen, Alterra rapport 059.
- Kommers, M.A.W. en G.K. Hopster, 2002. Toegankelijkheid Agrarisch cultuurlandschap. Een studie naar knelpunten en oplossingen. Wageningen. WUR, Praktijkrapport rundvee 15.

D. Reneman, M. Visser, E. Edelman en B. Mors, 1999. Mensenwensen. De wensen van Nederlanders ten aanzien van natuur en groen in de leefomgeving. Hilversum, Intomart. Reeks Operatie Boomhut nummer 6/ Wageningen SC-DLO

RLG, 2004. Ontspannen in het groen. Advies over de wijze waarop overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties kunnen zorgen voor recreatie in de toekomst. Amersfoort, Publicatie RLG 04/1, januari 2004.

RLG, 2005. Nationale landschappen: vaste koers en lange adem. Advies over de instrumentatie van Nationale landschappen. Amersfoort, Publicatie RLG 05/01, februari 2005. RPD, 2001. PKB deel 1 van de Vijfde Nota Ruimte, Ministerie van VROM, Den Haag. pg. 120-128.

SGBO, Stichting Recreatie-KIC, 2004. Vrijtijdsvoorzieningen in de woonomgeving. 35 gemeenten vergeleken. Den Haag, VNG

Tweede Kamer, 2005a . BRIEF VAN DE MINISTERS VAN VERKEER EN WATERSTAAT EN VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKwaliteit. Den Haag, 16 september 2005. Tweede Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 29 892, nr. 5.

Tweede Kamer, 2005b .Verslag Algemeen Overleg Wandelbeleid 13 oktober 2005. Den Haag, 8 november 2005. TK 18 18-1073-1079

Tweede Kamer, 2005c. BRIEF VAN HET LID DUYVENDAK. Den Haag, 7 oktober 2005. Tweede Kamer vergaderjaar 2005–2006, 29 892, nr. 6

Vries, S. de, 1999. Vraag naar natuurgebonden recreatie in kaart gebracht. Inclusief een ruimtelijke confrontatie met lokale aanbod. Wageningen, SC. Rapport 674 / Reeks Operatie Boomhut nr. 11. 128 blz.; 19 ref.)

Vries, S. de en J. Bulens, 2001. “Explicitering 300.000 ha fasen 1 en 2”. Wageningen, Alterra. Alterra rapport.

Vries, S. de, J. Bulens, M. Hoogerwerf, F. Langers, 2003. Recreatief groen in het structuurplan Amsterdam “Kiezen voor stedelijkheid”: een confrontatie van vraag en aanbod nu en in de toekomst. Wageningen, Alterra, Rapport 691.

Vries, S. de; Hoogerwerf M., W.J. de Regt, 2004. Analyses ten behoeve van een groene recreatiebalans voor Amsterdam: ANVAR als instrument voor het monitoren van vraag- en aanbodverhoudingen voor basale openluchtrecreatieve activiteiten. Wageningen, Alterra, Rapport 988.

Vries, S. de en W. de Regt, 2004. Het recreatieve belang van regioparken voor de toekomst: confrontatie van de vraag naar en het aanbod van recreatiemogelijkheden voor de regio's Rotterdam en Haaglanden. Wageningen, Alterra, Rapport 958.

Bijlage 1 Recreatiepakket programma beheer

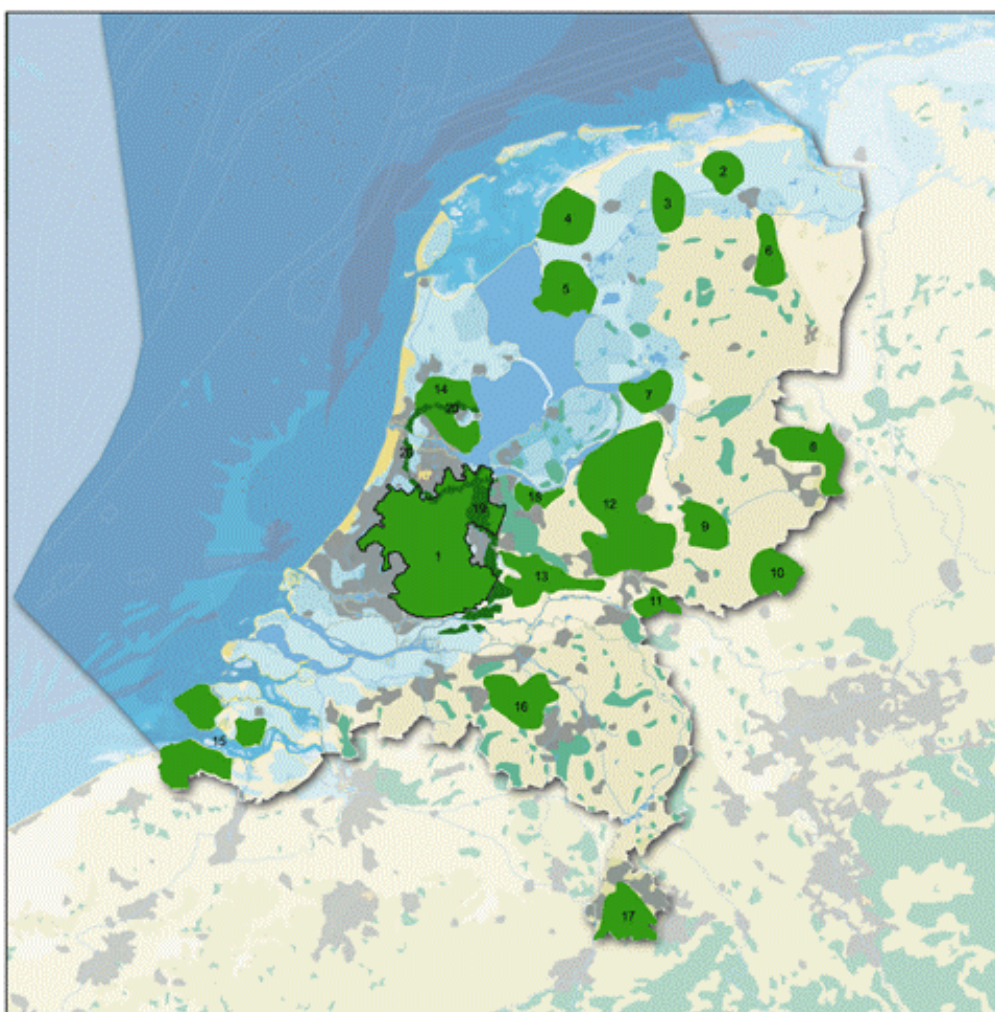
(zie ook bijlage 58 van regelingstekst)

Recreatiepakket 85:

- 1 Voor openstelling van het terrein is geen ontheffing verkregen voor bijvoorbeeld een zwaar natuurwetenschappelijke reden. De bedoelde openstelling wordt door middel van borden aangegeven.
- 2 Het terrein is voldoende toegankelijk en bevat voldoende wegen, vaarwegen en paden, die recreatief gebruik mogelijk maken.
- 3 Voor de in het tweede lid genoemde wegen, vaarwegen en paden heeft de beheerder een onderhoudsplicht.
- 4 De beheerder dient – indien van toepassing – medewerking te verlenen aan de aanleg, markering en het beheer van doorgaande routes voor wandelen en fietsen in het kader van de landelijke afstandswandelpaden (LAW's) en lange fietsroutes (LF).

Bijlage 2 Ruimtelijk beeld recreatiebehoefte

- begrensd nationaal landschap: Groene Hart (1)
- Nieuwe Hollandse Waterlinie (19) en Stelling van Amsterdam (20)
- nader te begrenzen nationale landschappen

2. Middag-Humsterland	11. Gelderse Poort
3. Noordelijke Wouden	12. Veluwe
4. Westergo	13. Rivierengebied
5. Zuidwest-Friesland (Hemmen, Friese meren en Gaasterland)	14. Noord-Hollands Midden
6. Drentse Aa	15. Zuidwest-Zeeland (Walcheren, Zak van Zuid-Beveland en West Zeeuws-Vlaanderen)
7. IJsseldelta (Masterbroek en Kampereiland)	16. Groene Woud
8. Noordoost-Twente	17. Heuvelland
9. Graafschap	18. Arkenheem-Eemland
10. Achterhoek	

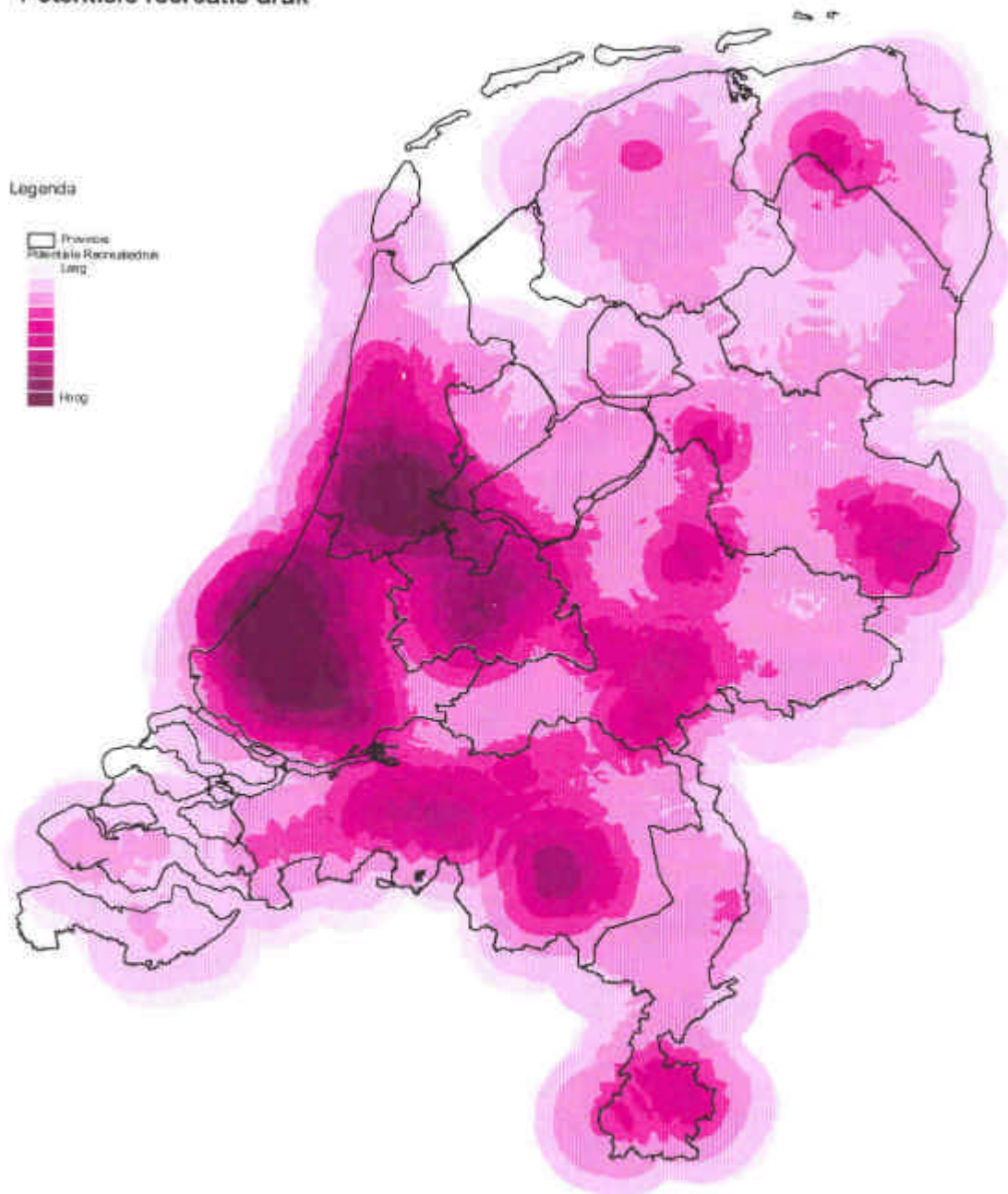
ondergrond

- vereenvoudigde topografie (exclusief hoofdinfrastructuur)
- grens Exclusieve Economische Zone (EEZ) en 12-mijlszone

Nationale landschappen

Bron: RLG

Potentiële recreatie druk

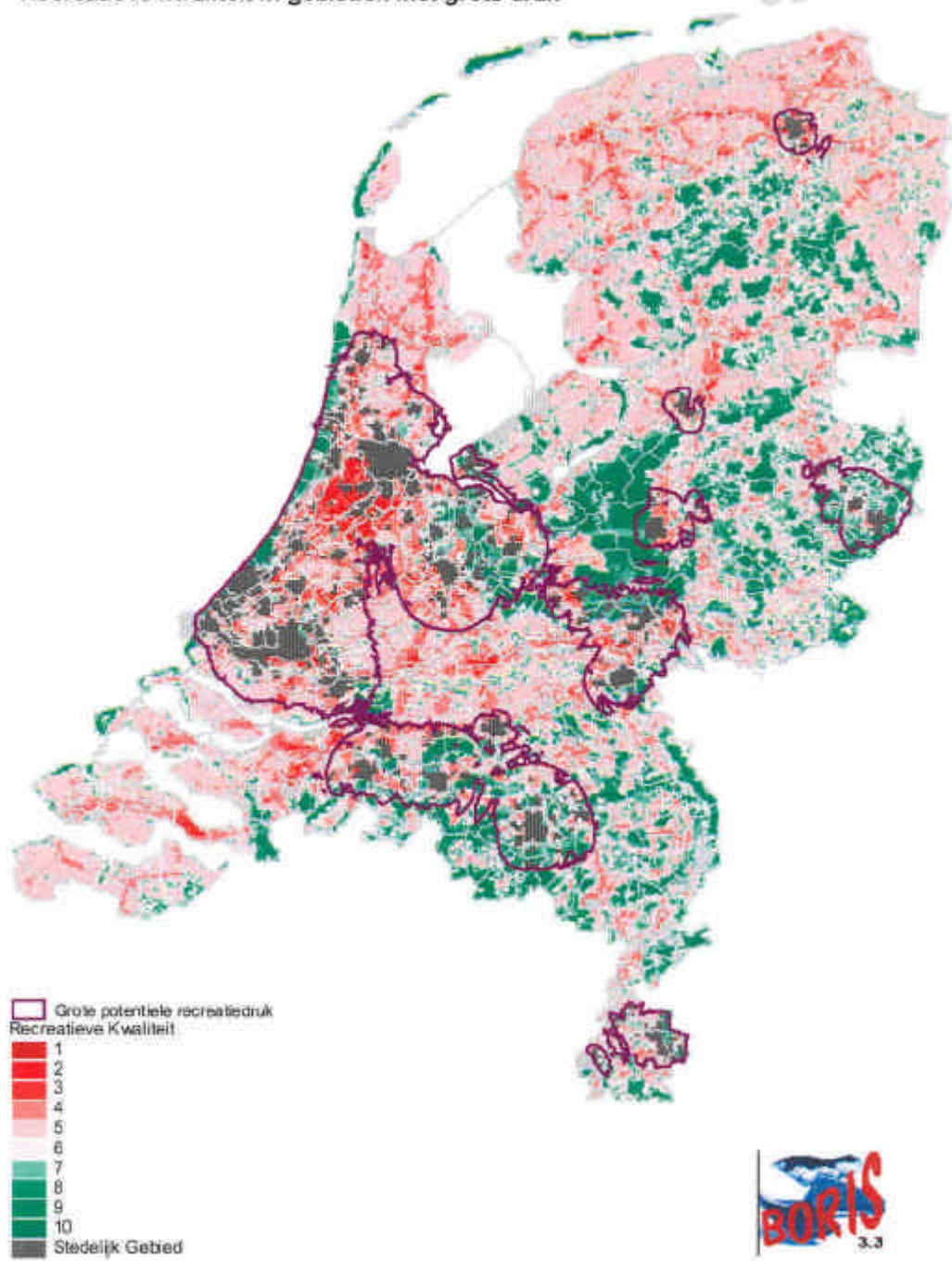
Bron: Alterra 1998

Potentiële recreatiedruk

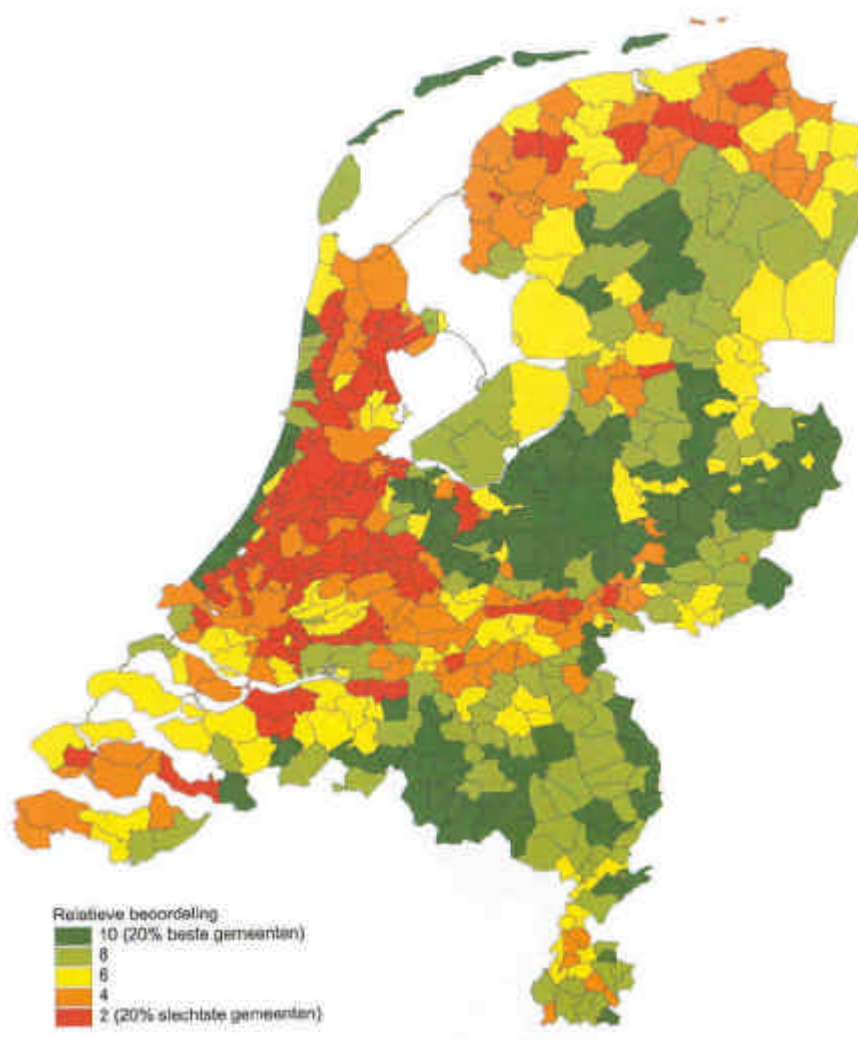
Bron: Stichting Recreatie KIC naar: Alterra

Recreatieve kwaliteit in gebieden met grote druk

Recreatiekwaliteit in gebieden met grote druk
bron: Alterra

TOTAALBEELD RECREATIEVE GESCHIKTHEID

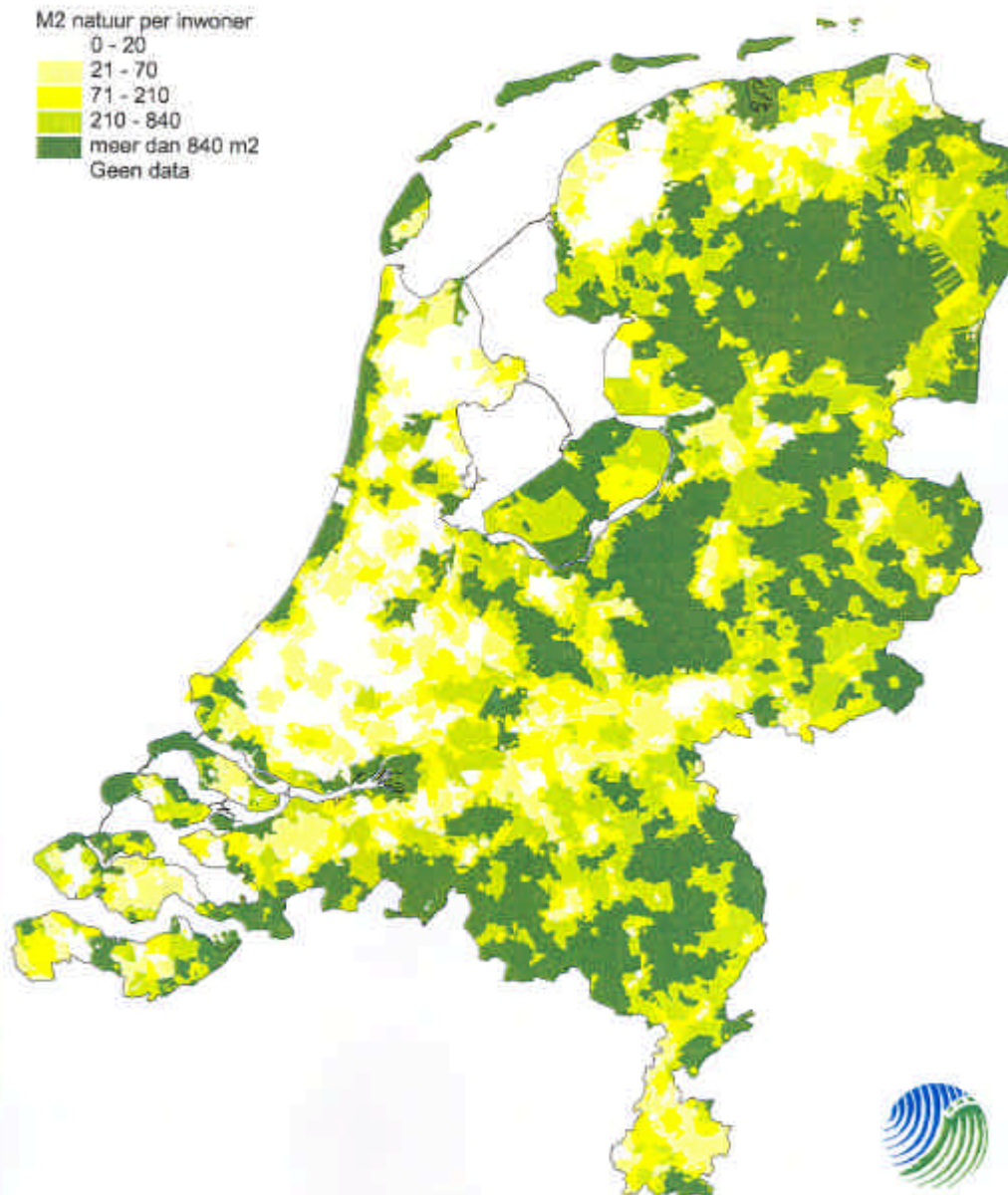

Recreatieve geschiktheid fietsen/wandelen
Bron: Stichting Recreatie KIC, naar Alterra

Kaart 7: Beschikbare hoeveelheid natuur per inwoner binnen 3 km (excl. agrarisch landschap)

M2 natuur per inwoner

0 - 20
21 - 70
71 - 210
210 - 840
meer dan 840 m2
Geen data

Bronnen: CBS, SC-DLO

Kartografie: DLO-Staring Centrum
Datum: 23/11/1999

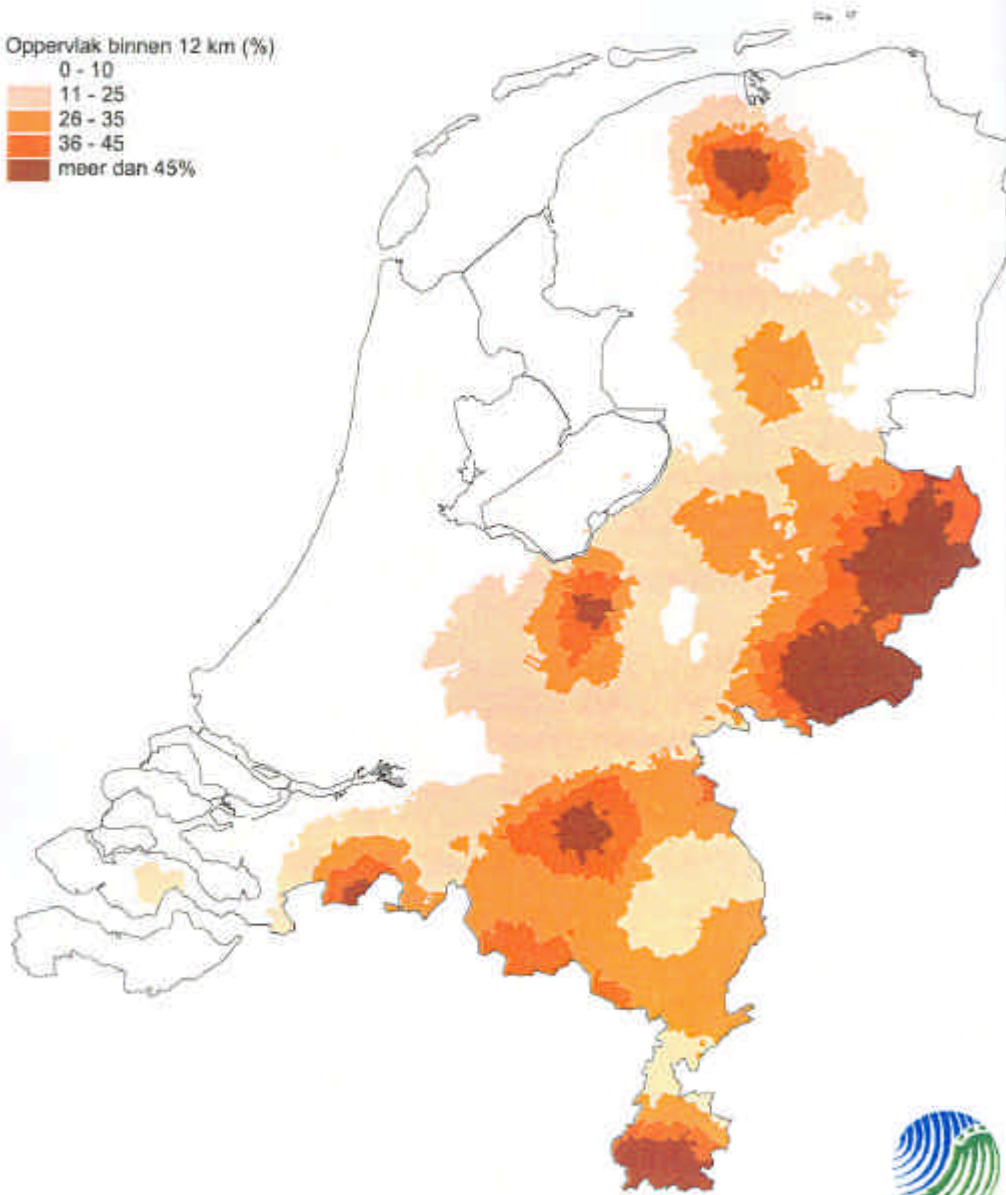
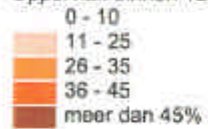
SC-DLO

Hoeveelheid natuur beschikbaar per inwoner
Bron: SC-DLO

Kaart 6: Hoeveelheid kleinschalig agrarisch gebied (akker, wei, boomgaard) in de leefomgeving

Oppervlak binnen 12 km (%)

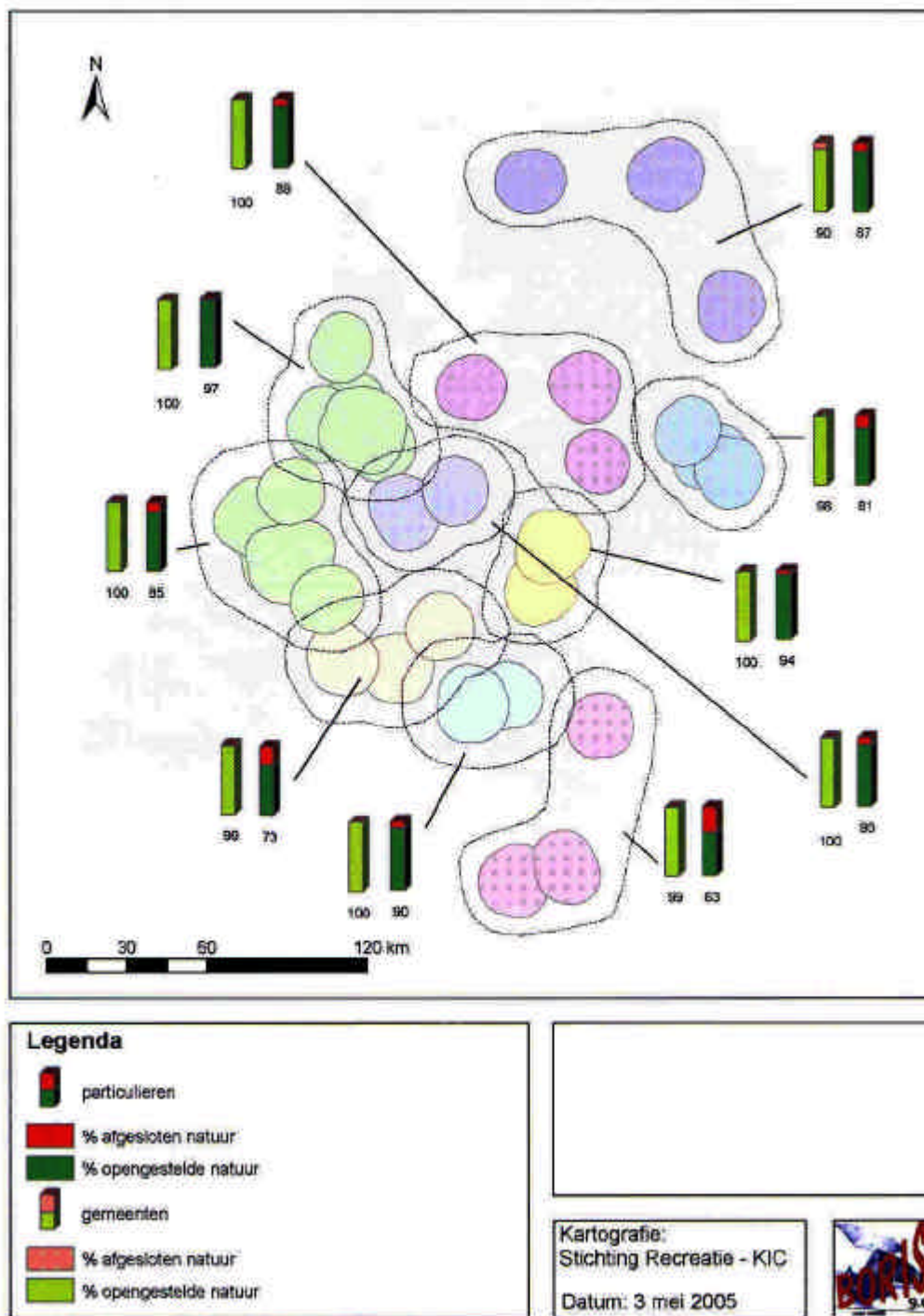
Bronnen: SC-DLO

Kartografie: DLO-Staring Centrum
Datum: 23/11/1999

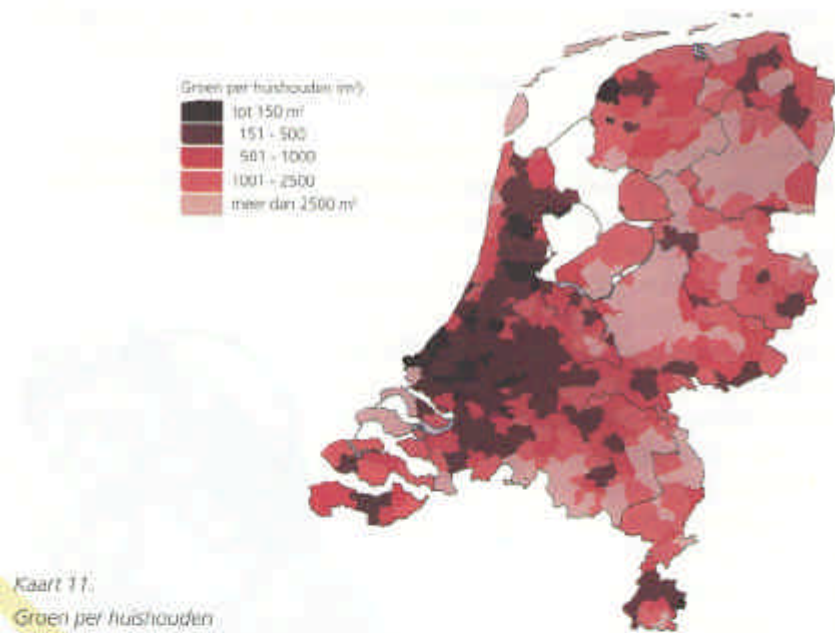

Kleinschalig gebied in de omgeving
Bron: SC-DLO

Figuur 1: Opengesteelde en afgesloten natuur rond de G30

Opengesteld natuur rond G30
Bron: Stichting Recreatie KIC

Kaart 11.
Groen per huishouden
binnen een straal van
5 km (2020)

2020) 38 800 ha moet gaan worden!
Op kaart 11 staat het groen per huishouden binnen een straal van 5 km in 2020. Het bestaande groen en alle uitbreidingsplannen van bos-, natuur- en recreatiegebied zoals deze voorkomen op de Nieuwe kaart van Nederland en de strategische groenprojecten voor de Randstad, zijn op deze kaart opgenomen. De

- veel vraag / weinig kwantitatief en kwalitatief aanbod recreatief groen
- veel vraag / weinig aanbod recreatief groen
- redelijk veel / vraag en aanbod recreatief groen
- weinig vraag / redelijk tot veel aanbod recreatief groen
- veel dagrecreatieve vraag / veel aanbod waterrecreatie
- veel verblijfrecreatieve vraag / veel aanbod waterrecreatie
- veel vraag en aanbod verblijfrecreatie

Kaart 12. Confrontatie van vraag en aanbod

Groen per huishouden resp. confrontatie vraag en aanbod recreatie in 2020.
Bron: Alterra.